

SAVCILIK, AVUKATLIK ve NOTERLİK KURUMLARININ OSMANLI DEVLETİ'NE GİRİŞİ

Dr. Nevin ÜNAL ÖZKORKUT

1-Genel Olarak

Tanzimat öncesi Osmanlı yargı örgütü esas itibariyle tek yargıçlı şeriat mahkemelerinden oluşmakta idi.Yargı örgütünün temel kişisi olan kadı, özel hukuk-ceza hukuku ayırımı yapılmaksızın her tür şer'i davaya bakma ve kural olarak kesin hüküm verme yetkisine sahipti.¹

İslam Hukukuna göre, yargıcın davaya bakabilmesi için davanın açılması ve tarafların bizzat ya da temsilcileri vasıtasıyla muhakeme sürecine katılmaları gerekmektedir. Ancak, gıyabî yargılama da bazı şartlarla uygun görülmüştür. Meselenin özel hukuk alanına girmesi durumunda, şikayetçi olan tarafın bunu kadıya bildirmesi gerekirken, ceza hukukuna giren meselelerde davanın kim tarafından açılacağı hususu suçun mahiyetine göre farklılık göstermektedir. Çünkü, İslam ceza hukukunda suçlar, hakk-ı ademi'yi ilgilendiren suçlar ve hakk Allah'ı ilgilendiren suçlar olarak ayrılmaktadır ve birinci guruba giren suçlarda davayı açma hakkı suçtan zarar görene veya mirasçısına aittir. Allah hakkını ihlâl eden suçlarda ise suçtan haberdar olan her Müslüman bu durumu mahkemeye bildirerek yargılama sürecini başlatabilir.² Bu muhakeme sistemi içerisinde, kamu adına dava açmakla görevli bir kuruma yer verilmemiştir.³

*Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

¹ Kadının verdiği hüküm, hükmün verilmesinde belirgin bir haksızlık yoksa hemen yerine getirilir; ancak, şikayet edilen kadı kararları kazaskerler tarafından incelenirdi. Geniş bilgi için bkz., Coşkun Üçok-Ahmet Mumcu-Gülnehal Bozkurt, Türk Hukuk Tarihi, Ankara 2002, s.188,198, 213 ve 216.

² Üçok-Mumcu-Bozkurt, s.82-83; Coşkun Üçok, "Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler". AÜHFMC.3.1946, s.128vd.; Coşkun Üçok,"Savcılıkların

Osmanlı Devleti'nde de, Tanzimat hareketiyle başlayan kanunlaştırma çalışmaları öncesinde bugünkü anlamda savcılık kapsamında yer alan işleri yapan bir kurum ya da kişiler bulunmamaktadır. Ancak, örneğin, çavuşbaşı, ases başı ve subaşılar suçluların takibi, yakalanması, mahkemeye sevk edilmesi ve verilen cezaların infazı ile de görevlendirilmiştir.⁴ Benzer şekilde, muhızrlar da, mahkeme mübaşirliği, mahkeme katipliği ve emniyet görevliliğinin yanı sıra savcının bazı görevlerini de ifa etmekte idiler.⁵

Avukatlık açısından bakıldığında ise İslam yargı örgütünde, vekâlet akdi ile tayin edilen ve mahkemede tarafların menfaatlerini savunan vekillerin bulunduğu görülmektedir. Osmanlı Devleti'nde de, tarafları davada temsil eden kişiler bulunmaktaydı. Ancak belirtmek gerekir ki, bu vekiller, bugünkü anlamda avukatlığın gerektirdiği tüm vasıfları taşımamakta idiler. Bir uyuşmazlığa taraf olanlar, mahkeme önünde kendilerini temsil etmek üzere güvendikleri kişileri vekil tayin edebiliyorlardı.

İslam Hukukunda, noterlik görevini yerine getiren kişiler de bulunmaktadır. Bu hukuk sisteminde de, ticari ve hukuki işlemlerin yazı ile tespiti söz konusu olup, zaman içerisinde bu tür işlemlerin belgelendirilmesi adliye teşkilatına bağlı olarak çalışan memurlara verildi. Kişilerin resmî nitelik kazanmasını istedikleri belgelerin düzenlenmesi, onaylanması ve tescilli işi bir adalet hizmeti olarak kabul edildi ve bu işi yapan kişilere "âdil" adı verildi.⁶

Avrupa Hukukunda Gelişmesi ve Türkiye'de Kuruluşu", Ord.Prof. Sabri Şakir Ansay'ın Hatırasına Armağan, Ankara 1964, s.35-36; İslam Ansiklopedisi, C.3,s.495-496; Fahreddin Atar, İslâm Adliye Teşkilatı (Ortaya Çıkışı ve İşleyişi),Ankara,s.133.

³ Bununla birlikte bazı durumlarda muhtesipler, suç işleyenleri yakalayarak kamu davacısı sıfatıyla mahkeme huzuruna çıkarma yetkisine sahip kılınmıştır. İslam Ansiklopedisi, C.3, s.495; Ayrıca bkz., Atar, s.133, 173-174.

⁴ Baron von Hammer-Purgstall, "XVIII. Asırda Osmanlı İmparatorluğunda Devlet Teşkilatı ve Bâbî-âli", Çeviren:Halit İlteber, İÜHF Mecmuası, C.VII, s. 576-578; Üçok, Savcılıkların Avrupa Hukukunda Gelişmesi... , s.45-46.

⁵ Halil Cin-Ahmet Akgündüz, Türk-İslam Hukuk Tarihi, 1.Cilt, İstanbul 1990, s.280.

⁶ Nurettin Gürsel, Noterlik Mevzuatı ve Tatbikatı, İstanbul 1964, s.8-9; İslam Hukukunda "noter" sözcüğünün karşılığı olarak udul, şuhûd, şurûti, Katib'ul-Vesaik gibi terimlerin de kullanıldığına ilişkin olarak ve İslam Hukukunda noterlik hakkında daha geniş bilgi için bkz., Atar, s.134-138; Ayrıca bkz., Ali Himmet Berki, Büyük Türk Hükümdarı İstanbul Fatihî Sultan Mehmed Han ve Adalet Hayatı, İstanbul 1953, s.48-49; Ömer Ulukapı-Murat Atalı, Noterlik Hukuku, Konya 2001, s.15-16. Bakara Suresi'nin, "Ey iman edenler, belirli bir süre için borçlandığınız zaman onu yazınız. Aranızdan bir katip doğru olarak yazsın, katip Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan kaçınmasın, yazsın..." şeklindeki 282. Ayetinde (Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı, Hazırlayan: Ali Bulaç) de, bireyler arasındaki borç doğuran işlemlerin belgelendirilmesinin gerekliliğine işaret edilmiştir.

Klasik Osmanlı düzeninde ise noterlik hizmetleri kadılar tarafından yerine getirilmekteydi.⁷

2- Tanzimat Dönemi

3 Kasım 1839'da ilan edilen Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile başlayan Tanzimat Dönemi boyunca, Devlet'in, başlıca toplumsal, siyasal ve ekonomik açılardan karşılaştığı güçlükleri aşabilmek ve zamanın şartlarına ayak uydurabilmek için gerçekleştirilen kapsamlı kanunlaştırma hareketi ile hukuk alanında önemli yenilikler yapıldı ve bu yenilikler çerçevesinde aralarında savcılık, avukatlık ve noterliğin de bulunduğu yeni kurumlar Osmanlı Devleti'ne girdi.

a) Savcılık

Tanzimat Dönemi'nde ilk kanunlaştırma hareketi ceza hukuku alanında gerçekleştirildi ve ilk olarak 1840 tarihli Ceza Kanunu yapıldı. Bu kanunun eksikliklerini gidermek amacıyla da 1851 tarihli Ceza Kanunu (Kanun-ı Cedit)⁸ çıkarıldı. Bu kanunun birinci faslının "Mûcebi kısas olup sonradan bazı veresenin affı veyahut sulh ile diyete ve mala münkalib olan ve mûcebi iptida diyet bulunan madde-i katlin iktizay-ı şer'îsi icra olunduktan sonra, Dersaadet'te ise bu makûle şahısı katil derecesine göre bir seneden beş seneye kadar küreğe ve taşrada ise bulunduğu mahallin şehr-i muazzamı neresi ise onda pırangaya konularak süflî hizmetlerde kullanıla" şeklindeki 11.maddesi ile kısasın istenmediği durumlarda da artık devletin suçluyu cezalandırabileceği ifade edildi. Ancak henüz savcılık kurumu bulunmadığından soruşturmanın devlet adına kim tarafından ve ne şekilde yürütüleceği belli değildi.⁹

Büyük ölçüde 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu örnek alınarak yapılan 1858 tarihli Ceza Kanunu¹⁰ ile de, doğrudan doğruya hükümet aleyhine işlenen suçların yanı sıra, kişilere karşı işlenen suçların da, genel asayiş-i ihlal ettiği takdirde devlet tarafından cezalandırılacağı hükme bağlandı.¹¹ Bu

⁷ Üçok-Mumcu-Bozkurt, s.202.

⁸ Yasa metni için bkz., Ahmet Akgündüz, Mukayeseli İslâm ve Osmanlı Hukuku Külliyyatı, Diyarbakır 1986, s.821-831.

⁹ Gülnihâl Bozkurt, Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi, Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Resepsiyon Süreci (1839-1939), Ankara 1996, s.100.

¹⁰ Metin için bkz., Akgündüz, s.834-876.

¹¹ Kanunun birinci maddesi şu şekildedir: "Doğrudan doğruya hükümet aleyhine vuku bulan cerâyimin icrây-ı mücâzâtı devlete ait olduğu gibi, bir şahıs aleyhinde vuku bulan cerâyimin âsaiş-i umumiye ihlal eylemesi ciheti dahi kezalik devlete ait olduğundan, tayin ve icrası şer'an emr-i ulül-emre ait olan ta'zirin tayin-i derecâtını dahi işbu Kanunname mütekeffil ve mutazammın olup ancak herhalde şer'an muayyen olan hukuk-u şahsiyeye hâlel gelmeyecektir."

Konuyla ilgili olarak bkz., Üçok, Savcılıkların Avrupa Hukukunda Gelişmesi..., s.45.

kanunun çıkarıldığı dönemde de Osmanlı adliye teşkilatında savcılık bulunmamaktaydı.

Ancak daha sonraki tarihlerde yapılan düzenlemelerle savcılığın Osmanlı Devleti'ne girişi sağlandı.1864 tarihli Vilayet Nizamnamesi¹² ile başlayan düzenleme süreci 1870 tarihli Dersaadet ve Mülhakat-ı İdare-i Zabıta ve Mülkiyye ve Mehakim-i Nizamiyesine Dair Nizamname ile devam etti ve ilk kez “müdde-i umumi” teriminin kullanıldığı bu Nizamname’de, “Divan-ı Temyiz’de erbab-ı cinayet aleyhinde müddei sıfatında bulunmak üzere devlet namına umur-i hukukiyye ve kanuniyyeye vâkıf bir memur...” bulunacağı hükme bağlandı¹³. Savcılık kurumu anayasal zemindeki yerini de 1876 Anayasası’nın, “Umur-i cezaiyyede hukuk-i ammeyi vikayeye memur müdde-i umumiler bulunacak ve bunların vezaif ve derecatı kanun ile tayin kılınacaktır” şeklindeki 91. maddesiyle buldu.

1879’da çıkarılan Mehakim-i Nizamiyye’nin Teşkilat-ı Kanun-ı Muvakkatı¹⁴ ile ülke genelinde mahkemelerde savcılıklar kuruldu ve yine aynı yıl çıkarılan Usul-i Muhakemat-ı Cezaiyye Kanun-ı Muvakkatı¹⁵ ile de savcılık kurumu görev ve yetkileriyle ayrıntılı olarak düzenlendi.

b) Avukatlık

Osmanlı Devleti’nde, avukatlığa benzer bir işlevi gören ilk gurubu arzuhalcilerin oluşturduğu ifade edilmektedir. Okuma-yazma oranının çok düşük olması, halkın istek ve şikayetlerini resmî makamlar önünde yazılı olarak ifade etmesinin önemli bir aracı olarak arzuhalcilere duyulan ihtiyacı artırmıştı. Herkesin arzuhalcilik yapmasına izin verilmemiş, arzuhalcilik için ocaktan yetişmek ve çavuşbaşidan ruhsatname almak gerekli kılınmıştır.¹⁶ Yani arzuhalcilik yapabilmek izne ve dolayısıyla devlet denetimine tâbi idi. Ayrıca yukarıda savcıların bazı görevlerini yaptığı ifade edilen muhızrlara da, davaların kişiler adına takibi için vekâlet verilmeye başlandı. Benzer şekilde alış-veriş dolayısıyla kadılarla tanışıklığı olan mahalle bakkalları da dava takibi için tercih edilen bir gurup oldu.¹⁷

¹² Bu Nizamname’nin Divan-ı Temyiz’e ilişkin bölümündeki 19. maddesinde “...işbu mecliste umur-i hukukiyye ve kanuniyyeye vâkıf taraf-ı devletten mansup bir memur-i mahsus bulunacaktır” ibaresi yer aldı. Bkz.,Üçok, Savcılıkların Avrupa Hukukunda Gelişmesi..., s.46.

¹³ Üçok, Savcılıkların Avrupa Hukukunda Gelişmesi...,s.46; Bozkurt, Batı Hukukunun Türkiye’de Benimsenmesi, s.105-106.

¹⁴ Düstur I.C.4, s.235 vd.

¹⁵ Düstur I.C.4, s.131 vd.

¹⁶ Ali Haydar Özkent, Avukatın Kitabı, İstanbul 1940.s.46-49; Fahrettin Tanju, Avukatlık ve Vekâlet, Adana 1954.s.5-7.

¹⁷ Özkent, s.50-51; Rıza Nur, “Memleketimizde Avukatlık ve İstanbul Barosunun Tarihçesi”, İstanbul Baro Mecmuası, 1933, s.245. Aynı eserlerde, zamanla vekâlet işinin, mahalle bakkallarına kendi işlerinden daha kârlı gelmeye başladığı ve bu nedenle bir çoğunun bu işi alış veriş tercih ettikleri de ifade edilmektedir.

Tanzimatın ilânı ile başlayan yenilenme sürecinde yapılan düzenlemelerle avukatlık da Osmanlı hukukuna girdi.

1861 tarihli Usul-i Muhakeme-i Ticaret Nizamnamesi¹⁸'nde vekâlete ilişkin hükümlere yer verilerek tarafların mahkemeye bizzat gelmek veya muteber bir vekâlet ile vekil tayin etmek zorunda oldukları belirtildi. Dersaadet ve Mülhakat-ı İdarei Zabita ve Mülkiyye ve Mehakim-i Nizamiyesine Dair Nizamname'nin 76. maddesinde de yine, "cinayetten münbais hukuku şahsiye davalarında müddei ve müddeaaaleyh taraflarından vekil tayin edilebilir. Mevaddı cezaiye muhakemesinde müttehim bizzat hazır bulunmak şartı ile lieclilmüdafaa bir vekil bulundurabilecektir" ifadesi yer aldı.¹⁹

Şurayı Devlet Dahili Nizamnamesi'nin²⁰ 6.maddesinde müddeinin mahkemeye gelmediği durumlarda vekille temsil edilmesinin mümkün olduğu ifade edilirken, Divan-ı Ahkâm-ı Adliyye Nizamnamesi'nin 28. maddesinde de yine dilekçe sahibinden ve vekilinden bahsedildi.²¹

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye'nin vekâlet kısmında, dava vekâletini düzenleyen hükümlere yer verildi.²² Mecelle'nin 1516.maddesinde davalı ve davacıdan her birinin dilediğini vekil tayin edebileceği, diğerinin rızasının şart olmadığı belirtildi.

1879 tarihli Usul-i Muhakeme-i Hukukiye Kanun-ı Muvakkatı²³ ve özellikle yine 1879'da çıkarılan Usul-i Muhakemat-ı Cezaiyye Kanun-ı Muvakkatı'nda da davaya vekâlete ilişkin hükümler yer aldı.

1874 yılında, Adliye Nezaretinde oluşturulan bir komisyon tarafından Mehakimi Nizamiye dava vekilleri için sınav yapılmasına ve başarılı olanlara ruhsat verilmesine yönelik düzenleme yapıldı ve dava vekâleti için komisyona başvuracaklara ilişkin koşullar belirlendi.²⁴

1875'de açılan Mekteb-i Hukuk'un 22 Zilhicce 1292 tarihli Nizamnamesinin "Doktor unvânına nâil olanlar mehâkim-ü hidemât-ı Devlet-i Âliyye'de istihdama kesb-ü istihkak eyleyecekler ve lisansiye rütbesine nail olanlar dahi memâliki mahrûse-i şâhânenin her tarafında da'va vekâletine me'zun olacaklardır" şeklindeki 16.maddesinde, okulu lisans

¹⁸ Düstur I, C.1 s.780 vd.

¹⁹ Özkent, s.54-55.

²⁰ Düstur I, C.1, s.707 vd.

²¹ Düstur I, C.1 s.328 vd.

²² Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye için bkz, Mecelle (Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye), Metni kontrol eden ve Lûgatçeyi Hazırlayan: Ali Himmet Berki, Ankara 1959.

²³ Düstur, I, C.4, s.257 vd.

²⁴ Geniş bilgi için bkz., Özkent, s.59-61; Tanju, s.9-10.

düzeyinde bitirenlerin ülke genelinde dava vekilliği yapabilecekleri ifade edildi.²⁵

1880'de açılan Mekteb-i Hukuk'un Nizamnamesinde de, mektebi bitirmeyenlere dava vekâleti için ruhsatname verilmeyeceği belirtildi.²⁶

Dava vekâletine ilişkin olarak atılan önemli adımlardan biri 1876 (16 Zilhicce 1292) tarihinde çıkarılan Mehakimi Nizamiye Dava Vekilleri Hakkında Nizamname'dir. Vekâlet işlerini üstlenenler için "dava vekili" unvanının kullanıldığı bu Nizamname'de, dava vekilliği yapabilmek için gerekli şartlar, görev ve sorumluluklar sıralandı, vekâlet ücreti düzenlendi.²⁷ Ayrıca, Dava Vekilleri Cemiyeti'nin oluşum şekli ve görevlerine ilişkin hükümlere yer verilerek, 30. maddesinde, "dava vekillerinin umuru hususatına bakmak... üzere bir cemiyet-i daime..." kurulacağı ifade edildi. Böylelikle bugünkü anlamda baroya ilişkin düzenleme gerçekleşmiş oldu. Başlangıçta yalnızca İstanbul için çıkarılan Nizamname daha sonra ülke genelinde uygulanmaya başlandı.²⁸

Osmanlı Devleti'nde ilk baro, 1870 yılında yabancı avukatlar tarafından kurulan "Société du Barreau de Constantinople-İstanbul Baro Cemiyeti"dir. Bu baroya kayıtlı ilk 33 üyeden beşi Osmanlı Devleti tebaasından idi.²⁹ Önceleri kapitülasyonlar gereği çalışan konsolosluk mahkemelerinde savunma görevi üstlenen yabancı hukukçuların faaliyet alanları zamanla konsolosluk mahkemeleri ile sınırlı kalmayarak genişledi.

1874'de nizamiye mahkemelerinde dava vekilliği yapmak isteyen yabancılara ilişkin olarak "Divan-ı Ahkâm-ı Adliyyeye Merbut Mehakimi Nizamiye Huzurunda Dava Vekili Sıfatıyla Muhakeme ve Murafaada

²⁵ Bu Nizamname'nin tam metni için bkz., Gülnihal Bozkurt, "Türkiye'de Hukuk Eğitiminin Tarihçesi", Hukuk Öğretimi Sempozyumu, Editör: Adnan Güriz, Ankara 1993, s.57-59.

²⁶ Özkent, s.62. Özkent, dava vekâletini bir meslek haline getirmeye yönelik bu düzenlemelere rağmen ruhsatnamesi olmayanların da vekillik yapmaya devam ettiklerini yazmaktadır. s.63.

²⁷ Düstur I. C.3. s.198 vd. Bu Nizamname'ye, dava vekilliği için hukuk mezunu olma şartı konuldu. Birinci maddeye göre, isteyenler, akraba ve hısımlarından ve ortaklarından vekil seçebileceklerdi. Bu vekiller müstesna olmak kaydıyla, nizamiye mahkemelerinde dava vekilliği yapmak isteyenlerin Divan-ı Ahkâm-ı Adliyye Nezareti'nden ruhsat almaları gerekmektedir. Diğer şartlar (ve Nizamname'nin diğer hükümleri) için bkz., Tanju, s.94-103.

²⁸ Nizamname'nin ülke genelinde uygulanmasına yönelik 7 Recept 1296 tarihli ifade için bkz., Tanju, s.105.

²⁹ Geniş bilgi için bkz., Özkent, s.64 vd. Özkent, yabancılar tarafından kurulan bu baronun, Türkiye'de avukatlığın meslek olarak doğmasında ve gelişmesinde katkısının bulunduğunu; yabancı avukatların İstanbul'da bir baro kurmak suretiyle bu mesleği yapanları disiplin altına almalarının beraberinde getirdiği avantajların, yerli baroların kurulmasında etkili olduğunu ifade etmektedir. Bkz., s.68.

Bulunmak İsteyen Ecnebilere Dair Kararname"³⁰ çıkarıldı. Kararname'nin birinci maddesi ile -yabancı bir ülkede edinilmiş, kendilerine davada vekâlet hakkı veren diploması olanlar ve olmayanlar açısından ayrı ayrı- bu işi yapabilmelerinin koşulları belirlendi. Buna göre, diploması olanlar, hukuki bilgileri açısından sınava tâbi tutulmayacaklardı, yalnızca Türkçe okuyabilmeleri gerekmekte idi. Diğerleri ise Türkçe okuyup-okuyamadıklarının tespiti açısından ve (tıpkı Osmanlı tebaası gibi) mahalli kanunlardan sınava tâbi tutulacaktı. Her durumda Türkçe okuyamayanlara ruhsatname verilmeyecekti.³¹

Ayrıca, Kararname'nin 2.maddesine göre, dava vekilliğine aday yabancıların, gerek kendi ülkelerinde gerek Osmanlı Devleti'nde mücazâtı terhibiye³² görmediklerini ve izharı iflas etmemiş olduklarını ispatlamaları gerekiyordu. Kararname'nin 6. maddesi ile de dava vekâletinde bulunmak isteyen yabancıların, Kararname'nin gazete ile ilânı tarihinden itibaren 4 ay içerisinde ilgili komisyona başvurarak, açıklanmış şekil ve şartlara uygun olarak ruhsat almak zorunda oldukları ifade edildi.

İlk Osmanlı barosu ise 1878'de kuruldu. Baronun ilk oluşumunda üye sayısı 62 idi ve bunlardan 11'i Müslüman olup diğerleri, Rus, İngiliz, Fransız, İtalyan, Rum ve Ermenilerden oluşmaktaydı.³³

Rumeli Şarki vilayeti için çıkarılan "Dava Vekilleri Hakkında Rumeli-i Şarkıye Mahsus Kanun-ı Vilayet" ile de ilk kez "avukat" sözcüğü kullanıldı.³⁴

c) Noterlik

Tanzimatın ilanı ile başlayan yeni dönemde yapılan düzenlemeler çerçevesinde noterlik hizmetlerinin kadılar dışındaki kişilerce yerine getirilmesine yönelik gelişmeler de oldu.

Öncelikle 1868 tarihli Ticaret ve Deavi Kalemi Nizamnamesi³⁵ ile kara ticareti alanındaki her tür sözleşme, vekâlet, kefalet, protesto, senet, evrak ve sairinin tasdiki, isteyen olduğu takdirde tanzimi, tebliği ve ticaret

³⁰ 4 Ramazan 1291 tarihli bu Kararname için bkz., Külliyyat-ı Kavanin, Cilt:20, no:6511; (Takvim-i Vakayi, 8 Ramazan 1291, no:1692).

³¹ Mahkemelere sunulacak yabancı dilde yazılmış tüm layihalara, yetkili makamlar tarafından onaylanmış Türkçe çevirisinin de eklenmesi gerektiğinden, Kararname'de, Türkçe yazabilme şartı getirilmediği hususunda bkz., Wladimir Pappafava, Die Advokatur in der Türcei, Übersetzung:A.Simon, Innsbruck, 1908, s.26.

³² İdam, müebbet veya muvakkat kürek, kalebentlik, müebbet sürgün, müebbeten rütbe ve memuriyetten mahrumiyet, medeni haklardan ıskat. 1858 tarihli Ceza Kanunu'nda suçlar, cinayet, cünha ve kabahat olarak ayrılmıştı. Mücazât-ı terhibiye cinayet cezası idi.

³³ Özkent, s.76 vd.

³⁴ Düstur I, Zeyl C.1-3 (C.3), s.231 vd.

³⁵ Düstur I, C.1. s.814 vd.

mahkemelerine verilecek evrakın tercümesi işi Ticaret Nezareti'ne bağlı olarak kurulan Deavi Kalemi'ne verildi.

Noterlik kurumu ise Fransa örnek alınarak 1878'de çıkarılan Mukâvelat Muharrirleri Nizamnamesi³⁶ ile Osmanlı hukukuna girdi. Nizamname'de, İstanbul ve vilayetlerdeki bidayet mahkemelerinde birer mukâvelat muharriri bulunacağı, bunların tayinlerine kadar görevlerinin, mahkeme reisi tarafından seçilecek bidayet mahkemesi katipleri tarafından yerine getirileceği (md.1); mukavelat muharrirlerinin Adliye Nezaretinden tayin olunacakları (md.2) ifade edildi ve mukavelat muharriri olabilmek için gerekli şartlar sıralandı (md.3). Mukavelat muharrirlerinin görevlerinin, her türlü taahhüt ve mukavele senetlerinin tanzimi, suretlerinin verilmesi, hariçte yazılmış olan evrak tarihlerinin tasdiki, ihtarname ve bunun gibi evrakın gerekenlere tebliği, mahkeme ve meclislerce kaydedilmesi gereken emval ve eşyanın kayıt ve tahriri gibi maddelerden ibaret olduğu da Nizamname'nin 4. maddesinde ifade edildi.

Bu Nizamname, 1913 tarihli Kâtib-i Âdil Kanun-ı Muvakkatı'na kadar yürürlükte kaldı. Ancak, her iki kanun döneminde de gerek mukavelat muharrirlerine, gerek katib-i âdillere ait olan tanzim ve tevsik işlerinin bir bölümünün şer'î mahkemelerinde yapılmasına devam edildi.³⁷

3-Sonuç

Yukarıda da ifade edildiği üzere, Osmanlı Devleti'nde, davada taraflara vekillik eden kişiler ve savcılığa benzer bazı işlevleri de olan görevliler bulunmakta ve noterlik hizmetleri kadılar tarafından yerine getirilmekteydi. Ancak her üç kurum da, Osmanlı hukukuna Tanzimat Dönemi'nde girdi ve - bu dönemde kabul edilmiş bir çok kurum gibi- bugünkü hukuk sistemimizde yer alan düzenlemelere de bir temel ve tecrübe teşkil etti.

³⁶ Düstur I, C.4, s. 338 vd.

³⁷ Yusuf Kemal Aslansan, "Noter kanun lâyihasının yeniden kaleme alınması sebep ve âmilleri ve yeni hükümleri", Adliye Ceridesi, 1938, s.598. Bu konuya ilişkin olarak 1336 tarihli Usûl-i Muhakeme-i Şer'iye Kararnamesi (8.maddesi ve gerekçesi) ve 1338 tarihli Usûl-i Muhakeme-i Şer'iyye Dair Bazı Mevaddı Havi Kararname ile getirilen düzenleme hakkında bkz., Aslansan, s.598.